

Teatriarvustus. Kaja Kann: Ulfsaki sõnadeta karaoke Von Krahlis. “Melanhoolia”

Kui tavaliselt peetakse poliitilise teatri all silmas seda, et teater astub kaasa päevapoliitika ning ühiskonna meeleolude ja hoiakutega, siis Ulfsak näitab seda, mida me ei taha näha, seda, mida ajalehed veel ei kirjuta, tõdeb Kaja Kann lavastuse arvustuses.

Lavastus “Melanhoolia”. Lavastaja Juhan Ulfsak. Põhineb Lars Von Trieri samanimelisel filmil. Kunstnik Edit Karlson; helilooja Jakob Juhkam; kostüümikunstnik Kärt Ojavee; valgus Oliver Kulpsoo, Mihhail Makoshin; dramaturg Eero Epner; näitlejad Katariina Tamm, Mari Abel, Anne Tärnpu, Jörgen Liik, Erki Laur, Rasmus Kaljujärv, Markus Truup.

Juhan Ulfsaki lavastatud “Melanhoolia” põhineb **Lars von Trieri** samanimelisel filmil. Enne etenduse nägemist püüdsin mitme sõbraga meenutada, millest see film siis rääkis. Suhteliselt tulutult. Lugu ei mäleta keegi. Meenuvad üksikud hetked, kaks õde, üks blond ja teine brünett, vist oli korraks ka hobune kusagil kappamas ning see lõputult lai ja ere valgus kohe-kohe laskumas kõigi ja kõige peale. Pulmi ei maini keegi.

Noodsamad elemendid on ka lavastuses. Lisaks kahele õele veel nende ema ja neli meest. Ulfsaki ja dramaturg **Eero Epneri** alguspunkt erineb filmist, nemad alustavad hetkest, kus too ere valgus on juba kohal, ainult et mitte inimeste peal. Valgus on kuskil mujal. Katastroof on juba toimunud. Inimesed asetatud halli koopasse. Skulptor **Edith Karlson** on hõivanud kogu ruumi. Skulptuuriks on krohvitud seinad ehk siis toosama kummituslik koobas, mille elavat sisemust saab teatrivaataja näha. Ikkagi on see kunstnik Karlson pannud lavastuse alguspunkti paika ja otsustanud, et too hull lugu, mida Maale lähenev planeet Melanhoolia endaga kaasa toob, on juba juhtunud.

Ma pole iial näinud nii viisakat ja taktitundelist lavalist olemist (näitlemist), kui seda tegid meesnäitlejad **Jörgen Liik, Rasmus Kaljujärv, Markus Truup** ja **Erki Laur**. Nad olid kohal, nende energia liikus ja kõike seda mitte midagi tehes, õigemini jättes end alati väljendamata. See oli tugev sõnum. Mingi elutahe oli olemas vaid naistes. Ei. Taas vale väide. Naised ei saanud jätta neid asju tegemata. No kui pulmad, siis pulmad. Pruut (**Katariina Tamm**) nõustub. Kellega ja milleks, ta ei mäleta. Pruudi õde (**Mari Abel**) aitab, pakub mõne idee peo paremaks kulgemiseks, lihtsalt niisama, noh, et kui juba pulm, siis võiks ju ka midagi ilusat olla. Naiste ema (**Anne Tärnpu**) on kui kuri mõrd. Üleolev ja targutav. Tema on kõike seda juba näinud ja ise läbi elanud. Ta ei lohuta tütreid, ei hoiata tuleviku ohtude eest, ei anna mingit lootust, sest tulevikku ju pole. Pigem põlastab ta tütarde kaudu enda elu ega saa jätta seda ka väljendamata. Ja nii ongi. Naiste karakteritesse on sätitud looduslik elutahe, mida nad isiklikult muidugi ei taha, aga naine teisiti ei saa. Ta peab eluga diilima.

Lavastust läbis karaoke-laulmine, andes aimu ühe või teise tegelase hingeseisundist ja samal ajal moodustades dramaturgiat tervikule. Võbelev ning piisavalt väike teleekraan oli vahend, pisike osutus karaokele, kus laulusõnu tegelikult enam polnud. Need sõnad olid tegelaste peas ja veel enam hinges. Elu ongi kustunud sõnadega karaoke. Kõik on juba tehtud. Originaalsust pole, loomingut samuti mitte. Kõik sündivad lapsed on kellegi koopiad, iga järgmine vahekord lihtsalt seks, mida peab tegema. Rasestumine vahel on, aga sellele ei eelne ega järgne lootust.

Grace Slick koos ansambliga Jefferson Airplane esitas pala “White Rabbit” Woodstockis juba 1969. aastal, kus Grace laulis, et mõni tablett teeb su suureks, mõni väikseks. See tablett, mille ema sulle on andnud, ei tee sinuga mitte midagi, seejärel soovitas rääkida Alice’iga Imedemaalt, sest tema teadvat, mis tunne on, kui loogika ja proportsioonid enam ei tööta, ja tuletas meelde Unehiire nõu: toida oma pead. Tollesama laulu esitas Anne Tärnpu, arranžeeris ja salvestas **Jakob Juhkam**. Kõik teised laulud muidugi ka. Aga Ema (Tärnpu) laulis talle ainuomase väega, laulis tütrele. Ta lausa röökis ta peale. Tütar tõstis õrnalt käed taeva poole, õõtsutas tšillilt puusi, takistades nii ema manatud sõnu enda üle võimust võtmast. Loobudes nii elutahtest.

Kirjeldatud stseen andis võtme kogu lavastuseks. *Chill*’ilt. Kui palju kordi olen elus vihanud, siis röökinud kellegi peale, püüdnud seletada, õigust taga ajanud. Tõde tõestanud. Mõttetu. Kõige tugevam vahend ellujäämiseks on *chill* ja häng. Vaikselt kõrvad sulgeda ja unehiire kombel oma eluainakut sooritada. Magan, kui hingan, ja hingan, kui magan. Umbes nagu mehed “Melanhooliast”. Pärast Tärnpu laulu ja Tamme sooritamata protesti selle vastu, juba ka pruut ja ilmselt ka kõik teised. Millega oma pead siis toita? Loovusega? Aga seda ju enam pole.

Ulfsak ja kogu trupp ei tahagi näha kaugemale paljutsiteeritud **Platoni** koopavarjudest. See on üks hea asi. See on ilmselt ainus hea asi: sulgeda silmad ja mitte tahta, sest toosama looduslik elutahe on meid siia toonud. Kuna siin ei ole hea, siis on loobumine täna see ainuke relv. Aga unustada ei tohi seda, et see on hea asi vaid siis, kui sa tead, et tegeled alati ainult varjudega. Kui keegi mõtlebki, et ta on päris asjale lähedale saanud, siis on ta end tõsiselt petta lasknud. Selles mõttes on “Melanhoolia” tõesti pelgupaik, aga see udu seal ei ole roosa. Pigem valus teadmine iseenese saamatusest ühiskonnas. Ja see vari ongi üks päris asi.

Kui tavaliselt peetakse poliitilise teatri all silmas seda, et teater astub kaasa päevapoliitika ning ühiskonna meeleolude ja hoiakutega, siis Ulfsak näitab seda, mida me ei taha näha, seda, mida ajalehed veel ei kirjuta.

Too koobas ei ole päevapoliitiline, too koobas on kogu aeg olnud.

Täiesti hull, kuidas Von Krahli teatri asjad hakkavad viimaste aastate jooksul moodustama üht sidusat mõtet. Algul viib **Lauri Lagle** meid “Paradiisi”, siis ütleb Ulfsak, et ta “Pigem ei” teeks, seejärel suundume “Tähtede alla” tajuteatrisse, kus tahetakse ainult tahtmist, no ja **Mart Kangro** asendab ühe inimese teisega, meelitades meid kohale väitega, et “Täna õhtul...”, ainult täna, justkui see oleks erakordne. No ja mina lähen, lähen ka teisel ja kolmandal. Lähen justkui pulma, kust kõik ju tavaliselt algab. Kaks noort inimest on teineteist leidnud. Varsti sünnivad lapsed, ehitatakse maja ja... Ja leian end lõpuks ikka samas hallis koopas, mille seintele ükski valgus enam ei kõlba. Selles väljakutses, mille hall ja reljeefne sein valguskunstnikutele esitas, jäid **Mihhail Makoshin** ja **Oliver Kulpsoo** seekord ikkagi alla. Valgus oli muidu kena, aga ehk liigagi mõttekas oma kohtvalguses ja varjulisuses. Valgus oli veel ainus, kes püüdis midagi originaalset teha.